Przegląd Kościelny

Nr. 10. Poznań, 4 Września 1879. **Rok I.**

„Przegląd Kościelny" wychodzi co tydzień w czwartek. — Przedpłata kwartalna wynosi na całe Niemcy 3 mrk., dla Galicyi i Austryi 2 fl., w innych krajach cena prenumeracyjna z doliczeniem odnośnego portoryum. — Biuro redakcyi przy ulicy Seminaryjskiej Nr. 2. — Rękopisma nadsyłane Redakcyi, jeśli nie zostaną zużyte, zwracają się na żądanie. — Listy do Redakcyi winny być frankowane.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

LEONIS

DIVINA PROVIDENTIA

PAPAE XIII

EPISTOLA ENCYCLICA

AD PATRIARCHAS PRIMATES ARCHIEPISCOPOS ET EPISCOPOS UNIVERSOS CATHOLICI ORBIS GRATIAM ET COMMUNIONEM CUM APOSTOLICA SEDE HABENTES.

(Dokończenie).

Has ob causas, doctissimi homines, superioribus praesertim aetatibus, theologiae et philosophiae laude praestantissimi, conquisitis incredibili studio Thomae voluminibus immortalibus, angelicae sapientiae ejus sese non tam excolendos, quam penitus innutriendos tradiderunt. Omnes prope conditores et legiferos Ordinum religiosorum jussise constat sodales suos, doctrinis S. Thomae studere et religiosius haerere, cauto, ne cui eorum impune liceat a vestigiis tanti viri vel minimum discedere. Ut Dominicanam familiam praetereamus, quae summo hoc magistro jure quodam suo gloriatur, ea lege teneri Benedictinos, Carmelitas, Augustinianos, Societatem Jesu, aliosque sacros Ordines complures, statuta singulorum testantur.

Atque hoc loco magna cum voluptate provolat animus ad celeberrimas illas, quae olim in Europa floruerunt, Academias et Scholas, Parisiensem nempe, Salmantinam, Complutensem, Duacenam, Tolosanam, Lovaniensem, Patavinam, Bononiensem, Neapolitanam, Conimbricensem, aliasque permultas. Quarum Academiarum nomen aetate quodammodo crevisse, rogatasque sententias, cum graviora agerentur negotia, plurimum in omnes partes valuisse, nemo ignorat. Jamvero compertum est, in magnis illis humanae sapientiae domiciliis, tamquam in suo regno, Thomam consedisse principem; atque omnium vel doctorum vel auditorum animos miro consensu in unius angelici Doctoris magisterio et auctoritate conquievisse.

Sed, quod pluris est, Romani Pontifices Praedecessores Nostri sapientiam Thomae Aquinatis singularibus laudum praeconiis, et testimoniis amplissimis prosecuti sunt. Nam Clemens VI (Bulla in Ordine), Nicolaus V (Breve ad FF. Ord. Praedic., 1451), Benedictus XIII (Bulla Pretiosus) aliique testantur, admirabili ejus doctrina universam Ecclesiam illustrari; S. Pius V (Bulla Mirabilis) vero fatetur eadem doctrina haereses confusas et convictas dissipari, orbemque universum a pestiferis quotidie liberari erroribus; alii cum Clemente XII (Bulla Verbo Dei), uberrima bona ab ejus scriptis in Ecclesiam universam dimanasse, Ipsumque eodem honore colendum esse affirmant, qui summis Ecclesiae doctoribus, Gregorio, Ambrosio, Augustino et Hieronymo defertur; alii tandem S. Thomam proponere non dubitarunt Academiis et magnis Lyceis exemplar et magistrum, quem tuto pede sequerentur. Qua in re memoratu dignissima videntur B. Urbani V verba ad Academiam Tolosanam: „Volumus et tenore praesentium vobis injungimus, ut B. Thomae doctrinam tamquam veridicam et catholicam sectemini, eamdemque studeatis totis viribus ampliare" (Const. 5a. dat. die 3 Aug. 1368 ad Cancell. Univ. Tolos.). Urbani autem exemplum Innocentius XII (Litt. in form. Brev. die 6 feb. 1694) in Lovaniensi studiorum Universitate, et Benedictus XIV (Litt. in form. Brev. die 21 Aug. 1752) in Collegio Dionysiano Granatensium renovarunt. His vero Pontificum maximorum de Thoma Aquinate judiciis, veluti cumulus, Innocentii VI testimonium accedat: „Hujus (Thomae), doctrina prae ceteris, excepta canonica, habet proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem sententiarum, ita ut numquam qui eam tenuerint, inveniantur a veritatis tramite deviasse; et qui eam impugnaverit, semper fuerit de veritate suspectus" (Ser. de S. Th.).

Ipsa quoque Concilia Oecumenica, in quibus eminet lectus ex toto orbe terrarum flos sapientiae, singularem Thomae Aquinati honorem habere perpetuo studuerunt. In Conciliis Lugdunensi, Viennensi, Florentino, Vaticano, deliberationibus et decretis Patrum interfuisse Thomam et pene praefuisse dixeris, adversus errores Graecorum, haereticorum et rationalistarum ineluctabili vi et faustissimo exitu decertantem. Sed haec maxima est et Thomae propria, nec cum quopiam ex doctoribus catholicis communicata laus, quod Patres Tridentini, in ipso medio conclavi ordini habendo, una cum divinae Scripturae codicibus et Pontificum Maximorum decretis Summam Thomae Aquinatis super altari patere voluerunt, unde consilium, rationes, oracula peterentur.

Postremo haec quoque palma viro incomparabili reservata videbatur, ut ab ipsis catholici nominis adversariis obsequia, praeconia, admirationem extorqueret. Nam exploratum est, inter haereticarum factionum duces non defuisse, qui palam profiterentur, sublata semel e medio doctrina Thomae Aquinatis, se facile posse cum omnibus catholicis doctoribus subire certamen et vincere, et Ecclesiam dissipare (Beza-Bucerus). Inanis quidem spes, sed testimonium non inane.

His rebus et causis, Venerabiles Fratres, quoties respicimus ad bonitatem, vim praeclarasque utilitates ejus disciplinae philosophicae, quam majores nostri adamarunt, judicamus temere esse commissum, ut eidem suus honos non semper, nec ubique permanserit: praesertim cum philosophiae scholasticae et usum diuturnum et maximorum virorum judicium, et, quod caput est, Ecclesiae suffragium favisse constaret. Atque in veteris doctrinae locum nova quaedam philosophiae ratio hac illac successit, unde non ii percepti sunt fructus optabiles ac salutares, quos Ecclesia et ipsa civilis societas maluissent. Adnitentibus enim Novatoribus saeculi XVI, placuit philosophari citra quempiam ad fidem respectum, petita dataque vicissim potestate quaelibet pro lubitu ingenioque excogitandi. Qua ex re pronum fuit, genera philosophiae plus aequo multiplicari, sententiasque diversas atque inter se pugnantes oriri etiam de iis rebus, quae sunt in humanis cognitionibus praecipuae. A multitudine sententiarum ad haesitationes dubitationesque persaepe ventum est: a dubitationibus vero in errorem quam facile mentes hominum delabantur, nemo est qui non videat. Hoc autem novitatis studium, cum homines imitatione trahantur,

catholicorum quoque philosophorum animos visum est alicubi pervassisse: qui patrimono antiquae sapientiae posthabito, nova moliri, quam vetera novis augere et perficere maluerunt, certe minus sapienti consilio, et non sine scientiarum detrimento. Etenim multiplex haec ratio doctrinae, cum in magistrorum singulorum auctoritate arbitrioque nitatur, mutabile habet fundamentum, eaque de causa non firmam atque stabilem neque robustam, sicut veterem illam, sed nutantem et levem facit philosophiam. Cui si forte contingat, hostium impetu ferendo vix parem aliquando inveniri, ejus rei agnoscat in seipsa residere causam et culpam. Quae cum dicimus, non eos profecto improbamus doctos homines atque solertes, qui industriam et eruditionem suam ac novorum inventorum opes ad excolendam philosophiam afferunt: id enim probe intelligimus ad incrementa doctrinae pertinere. Sed magnopere cavendum est, ne in illa industria atque eruditione tota aut praecipua exercitatio versetur. Et simili modo de sacra Theologia judicetur; quam multiplici eruditionis adjumento juvari atque illustrari quidem placet; sed omnino necesse est, gravi Scholasticorum more tractari, ut, revelationis et rationis conjunctis in illa viribus, invictum fidei propugnaculum (Sixtus V, Bull. cit.) esse perseveret.

Optime itaque consilio cultores disciplinarum philosophicarum non pauci, cum ad instaurandam utiliter philosophiam novissime animum adjecerint, praeclaram Thomae Aquinatis doctrinam restituere, atque in pristinum decus vindicare studuerunt et student. Pari voluntate plures ex ordine Vestro, Venerabiles Fratres, eamdem alacriter viam esse ingressos, magna cum animi nostri laetitia cognovimus. Quos cum laudamus vehementer, tum hortamur, ut in suscepto consilio permaneant; reliquos vero omnes ex Vobis singulatim monemus, nihil Nobis esse antiquius et optablius, quam ut sapientiae rivos purissimos ex angelico Doctore jugi et praedivite vena dimanantes, studiosae juventuti large copioseque universi praebeatis. Quae autem faciunt, ut magno id studio velimus, plura sunt. Principio quidem, cum in hac tempestate nostra, machinationibus et astu fallacis cujusdam sapientiae, christiana fides oppugnari soleat, cuncti adolescentes, sed ii nominatim qui in Ecclesiae spem succrescunt, pollenti ac robusto doctrinae pabulo ob eam causam enutriendi sunt, ut viribus validi, et copioso armorum apparatu instructi, mature assuescant causam religionis fortiter et sapienter agere, parati semper, secundum Apostolica monita, ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quae in nobis est, spe (I Pet. III, 15), et exhortari in doctrina sana, et eos qui contradicunt arguere (Tit. I, 9). Deinde plurimi ex iis hominibus qui, abalienato a fide animo, instituta catholica oderunt, solam sibi esse magistram ac ducem rationem profitentur. Ad hos autem sanandos, et in gratiam cum fide catholica restituendos, praeter supernaturale Dei auxilium, nihil esse opportunius arbitramur, quam solidam Patrum et Scholasticorum doctrinam, qui firmissima fidei fundamenta, divinam illius originem, certam veritatem, argumenta quibus suadetur, beneficia in humanum genus collata, perfectamque cum ratione concordiam tanta evidentia et vi commonstrant, quanta flectendis mentibus vel maxime invitis et repugnantibus abunde sufficiat.

Domestica vero, atque civilis ipsa societas, quae ob perversarum opinionum pestem quanto in discrimine versetur, universi perspicimus, profecto pacatior multo et securior consisteret, si in Academiis et scholis sanior traderetur, et magisterio Ecclesiae conformior doctrina, qualem Thomae Aquinatis volumina complectuntur. Quae enim de germana ratione libertatis, hoc tempore in licentiam abeuntis, de divina cujuslibet auctoritatis origine, de legibus earumque vi, de paterno et aequo summorum Principum imperio, de obtemperatione sublimioribus potestatibus, de mutua inter omnes caritate; quae scilicet de his rebus et aliis generis ejusdem a Thoma disputantur, maximum atque invictum robur habent ad evertenda ea juris novi principia quae pacato rerum ordini et publicae saluti periculosa esse dignoscuntur. Demum cunctae humanae disciplinae spem incrementi praecipere, plurimumque sibi debent praesidium polliceri ab hac, quae Nobis est proposita, disciplinarum philosophicarum instauratione. Etenim a philosophia, tamquam a moderatrice sapientia, sanam rationem rectumque modum bonae artes mutuari, ab eaque, tamquam vitae communi fonte, spiritum haurire consueverunt. Facto et constanti experientia comprobatur, artes liberales tunc maxime floruisse, cum incolumis honor et sapiens judicium philosophiae stetit; neglectas vero et prope obliteratas jacuisse, inclinata atque erroribus vel ineptiis implicita philosophia. Quapropter etiam physicae disciplinae quae nunc tanto sunt in pretio, et tot praeclare inventis, singularem ubique cient admirationem sui, ex restituta veterum philosophia non modo nihil detrimenti, sed plurimum praesidii sunt habiturae.

Illarum enim fructuosae exercitationi et incremento non sola satis est consideratio factorum, contemplatioque naturae; sed, cum facta consisterint, altius assurgendum est, et danda solerter opera naturis rerum corporearum agnoscendis, investigandisque legibus, quibus parent, et principiis, unde ordo illarum et unitas in varietate, et mutua affinitas in diversitate proficiscuntur. Quibus investigationibus mirum quantam philosophia scholastica vim et lucem, et opem, est allatura, si sapienti ratione tradatur.

Qua in re et illud monere juvat, nonnisi per summam injuriam eidem philosophiae vitio verti, quod naturalium scientiarum profectui et incremento adversetur. Cum enim scholastici, sanctorum Patrum sententiam secuti, in Anthropologia passim tradiderint, humanam intelligentiam nonnisi ex rebus sensibilibus ad noscendas res corpore materiaque carentes evehi, sponte sua intellexerunt, nihil esse philosopho utilius, quam naturae arcana diligenter investigare, et in rerum physicarum studio diu multumque versari. Quod et facto suo confirmarunt: nam S. Thomas, B. Albertus magnus, aliique Scholasticorum principes, non ita se contemplationi philosophiae dediderunt, ut non etiam multum operae in naturalium rerum cognitione collocarint: imo non pauca sunt in hoc genere dicta eorum et scita, quae recentes magistri probent, et cum veritate congruere fateantur. Praeterea, hoc ipsa aetate, plures iique insignes scientiarum physicarum doctores palam aperteque testantur, inter certas ratasque recentioris Physicae conclusiones, et phylosophica Scholae principia nullam veri nominis pugnam existere.

Nos igitur, dum edicimus libenti gratoque animo excipiendum esse quidquid sapienter dictum, quidquid utiliter fuerit a quopiam inventum atque excogitatum; Vos omnes, Venerabiles Fratres, quam enixe hortamur, ut ad catholicae fidei tutelam et decus, ad societatis bonum, ad scientiarum omnium incrementum auream sancti Thomae sapientiam restituatis, et quam latissime propagetis. Sapientiam sancti Thomae dicimus: si quid enim est a doctoribus Scholasticis vel nimia subtilitate quaesitum, vel parum considerate traditum, si quid cum exploratis posterioris aevi doctrinis minus cohaerens, vel denique quoquo modo non probabile, id nullo pacto in animo est aetati nostrae ad imitandum proponi. Ceterum, doctrinam Thomae Aquinatis studeant magistri, a Vobis intelligenter lecti, in discipulorum animos insinuare; ejusque prae ceteris soliditatem atque excellentiam in perspicuo ponant. Eamdem Academiae a vobis institutae aut instituendae illustrent ac tueantur, et ad grassantium errorum refutationem adhibeant. Ne autem supposita pro vera, neu corrupta pro sincera bibatur, providete ut sapientia Thomae ex ipsis ejus fontibus hauriatur, aut saltem ex iis rivis, quos ab ipso fonte deductos, adhuc integros et illimes decurrere certa et concors doctorum hominum sententia est: sed ab iis, qui exinde fluxisse dicuntur, re autem alienis et non salubribus aquis creverunt, adolescentium animos arcendos curate.

Probe autem novimus conatus Nostros irritos futuros, nisi

communia cepta, Venerabiles Fratres, Ille secundet, qui Deus scientiarum in divinis eloquiis (I Reg. II, 3) appelatur; quibus etiam monemur, omne datum optimum et omne donum perfectum desursum esse, descendens a Patre luminum (Jac. I, 17). Et rursus: Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat; et dabitur ei (Jac. V, 5). Igitur hac quoque in re exempla sequamur Doctoris angelici, qui numquam se lectioni aut scriptioni dedit, nisi propitiato precibus Deo; quique candide confessus est, quidquid sciret, non tam se studio aut labore suo sibi peperisse, quam divinitus accepisse: ideoque humili et concordi obsecratione Deum simul omnes exoremus, ut in Ecclesiae filios spiritum scientiae et intellectus emittat, et aperiat eis sensum ad intelligendam sapientiam. Atque ad uberiores percipiendos divinae bonitatis fructus, etiam B. Virginis Mariae, quae sedes sapientiae appellatur, efficacissimum patrocinium apud Deum interponite: simulque deprecatores adhibete purissimum Virginis Sponsum B. Josephum, et Petrum ac Paulum Apostolos maximos, qui orbem terrarum impura errorum lue corruptum, veritate renovarunt, et caelestis sapientiae lumine compleverunt.

Denique divini auxilii spe freti, et pastorali Vestro studio confisi, Apostolicam benedictionem, caelestium munerum auspicem et singularis Nostrae benevolentiae testem, Vobis omnibus, Venerabiles Fratres, universoque Clero et populo singulis commisso, peramanter in Domino impertimur.

Datum Romae, apud S. Petrum, die 4 Augusti an. 1879. Pontificatus Nostri anno Secundo.

LEO PP. XIII.

Katolicki dom sierot i ochronka św. Wojciecha w Gnieźnie.

(Dokończenie).

Niebezpieczeństwo.

Dwojakie groziło niebezpieczeństwo zakładowi z powodu ustaw majowych. Ustawa o zakonach groziła wydaleniem tak światłych kierowniczek, jak Siostry Miłosierdzia, powtóre p. Perkuhn, jako komisarz i zawiadowca majątku dyecezalnego, roszczący sobie prawa do majątku arcybiskupstwa gnieźnieńsko-poznańskiego, przystąpił energicznie do rzeczy. Pierwszą jego czynnością było przyaresztowanie kasy u ks. sekr. Dyamenta, zabranie funduszu po śp. ks. dr. Kozłowskim, zabranie gmachu z całym inwentarzem. Wszystko to dokonał bez odniesienia się do dyrekcyi, owszem na jéj miejsce wyznaczył obserwatorem ochrony ekszandarma Kiesewetter, protestanta, nadto zakazał z kasy ochronkowéj wypłacać pensye Siostrom aż do dalszych rozporządzeń. W grudniu r. 1876 przybył asesor rejencyjny na rewizyą kasy. Wnet miały się odsłonić zamysły tego, który rzekomo tłomaczył wolę śp. Kozłowskiego i chciał bronić praw stolicy arcybiskupiéj. Dyrekcya zaprotestowała przeciw tym czynnościom i żądała, by jéj nie wyzuwano z praw zarządu które jéj się należą, a nikomu innemu.

Dnia 13 lutego r. 1877 wyznaczony był termin, na który już powołaną została dyrekcya. Ku zdumieniu swojemu członkowie dyrekcyi ujrzeli na terminie osoby, z ochroną w żadnym nie stojące związku, tj. pułkownika Weisshuhn i burmistrza Machatius. Pierwszy był prezesem towarzystwa, które utrzymywało pewną ilość dzieci po domach prywatnych. Towarzystwo to ochrony symultannéj posiadało kapitał 12,000 m. Zjawili się tedy ci panowie, aby połączyć swoją instytucyą, czyli, mówiąc po prostu, aby zagarnąć zarząd wielkiéj naszéj ochrony i zetrzeć z niéj charakter katolicko-polski. Widocznie do tego zmierzał i projekt statutów, na tymże terminie przez rejencyą dyrekcyi przedłożony i dodatkowe uwagi p. komisarza Perkuhna. — W tym projekcie nasamprzód skreślono „charakter katolicki ochrony;“ dzieci (§ 7) tylko takie miały być przyjęte, które magistrat zaproponuje (!); dzieci (§ 8) wszelakiego wyznania się przyjmują i żadna religia nie ma mieć pierwszeństwa; § 14 zdawał na p. Perkuhna władzę mianowania dyrekcyi i osób do zarządu domowego potrzebnych. W końcu od 1 stycznia r. 1878 nie miała być w zakładzie żadna zakonnica. P. Perkuhn zaś z powodu legatu ks. dr. Kozłowskiego żąda, by ochrona uzyskała prawa korporacyjne, ale w statutach ma być umieszczone co następuje: Przyjmowanie dzieci dzieje się przez dyrekcyą po wysłuchaniu deputacyi miejskiéj dla spraw ubóstwa: dozór nie ma być w ręku zakonnic; każdorazowy zawiadowca legatu jest urodzonym członkiem dyrekcyi z prawem sybstytucyi. — Zasługą jest dyrekcyi, że umiała się poznać na sieci, która jednym zamachem przekształcała myśl darodawców i testatorów. W styczniu r. 1878 na terminie przed p. landratem Nollau złożyła dyrekcya obszerny memoryał, w którym zwycięzko wszystkie propozycye krytykuje i od siebie projekt do statutów przedkłada. W dziejach ochrony ten memoryał przeważył szalę, dla tego warto myśli jego główne w streszczeniu przedłożyć.

Podpisani byli hr. Żółtowski, ksks. Dyament i Ziółkowski. Dyrekcya zastrzega się nasamprzód przeciw zasekwestrowaniu majątku ze strony p. Perkuhna i ze strony rejencyi bydgoskiéj. Dyrekcya nie widzi żadnéj prawnéj podstawy, mocą któréj zakład ten zagarnięty. Nie da się zastósować ustawa o zakonach, bo Siostry nie są wydalone, a zresztą ochrona nie jest ich własnością, ale własnością dobroczyńców prywatnych. Jeśli rząd wydalenie Sióstr z Gniezna postanowił, to nazwać można największem nieszczęściem, one są uznane jako najlepsze przewodniczki, a przez odwołanie ich cios zadany będzie zakładowi, ofiarność się umniejszy. W każdym razie prosi dyrekcya o jak najdłuższą zwłokę w wydaleniu Sióstr z zakładu, jeśli z całym rygorem ustawa o zakonach ma tu wnijść w życie. W interesie biednych dzieci prosi dyrekcya o usunięcie sekwestracyi, bo inaczéj dzieci trzeba będzie rozpuścić i wyraża swe ubolewanie, że wysokie władze pomijały dyrekcyą w swych rozporządzeniach, która w imieniu i z wolą wszystkich dobroczyńców ku ogólnemu zadowoleniu rządziła, ignorowały przy sekwestracyi, ani pytały o genezę zakładu. W szczególności zaś co do projektowanych paragrafów żąda wyraźnie charakteru katolickiego ochrony, ztąd nie może dyrekcya przystać na inną nazwę zakładu, jak „Katolicki Dom sierot i Ochrona św. Wojciecha:“ zarząd spoczywa w ręku dyrekcyi, która się sama kooptuje aż do liczby 7; personal domowy powołuje dyrekcya.

Słusznie zastrzegli się członkowie dyrekcyi przeciw udziałowi magistratu. Magistrat bowiem proponowałby do zakładu dzieci, które sam ma obowiązek utrzymywać, tym sposobem byłby cel zakładu chybiony. Zresztą ani dobroczyńcy, ani fundator nie przyznali magistatowi takiego wpływu, gdy nadto magistrat nie dał ani fenyga na ochronę, nie było powodu przystawać na proponowany paragraf rejencyjny lub dodatkowy, nieco złagodzony p. Perkuhna. — Co do § 8 zaprotestowali uroczyście przeciw przyjmowaniu dzieci żydowskich i protestanckich. Zakład bowiem stanął z datków katolickich i dawcy zastrzegli sobie zachowanie charakteru wyznaniowego. Kapitały, zebrane przez ks. ofic. Dorszewskiego, tudzież kapitały, administrowane przez Kapitułę, ani fenyga nie mają, któryby pochodził od innowierców. Największą niesprawiedliwością byłoby zbiory katolików dzielić między innowierców. Tego wniosku nie zrobiliby nawet innowiercy gnieźnieńscy. Gdyby ten paragraf narzucono, natenczas cios śmiertelny zgotowany dla zakładu, gdyż legataryusze cofną legaty i ofiarność katolicka ustanie. Co się tyczy fundacyi ks. dr. Kozłowskiego i dodatków, pro-

ponowanych przez p. Perkuhna z tego powodu, słusznie zauważyła dyrekcya, że jego legat nie pochodził ze składek, jedno z prywatnego majątku, a zatem jego testament określa warunki i żadnych osobnych statutów do tego legatu nie potrzeba. Budynek ochrony stanął wprawdzie staraniem ks. Kozłowskiego, nie był jednak jego własnością, nie mógł zatem rozporządzać domem. Grunt budowlany jest kupiony i z wolą i zatwierdzeniem J. E. Kard. Ledóchowskiego oddany ochronie do dyspozycyi; kawał ogrodu sąsiedniego panny Szpringer dyrekcya uprosiła dla ochrony, na niéj nawet stoi część gmachu. Cesya ta nastąpiła „pod warunkiem, aby ochrona służyła katolickim dzieciom" i aby zakład był pod zarządem katolickiéj dyrekcyi. Inaczéj właścicielka każe zwalić tę część domu, która na jéj gruncie wybudowana, a w razie zmienienia charakteru ochrony zażąda zwrotu roli. Żydzi złożyli tylko 33 m., protestanci 776 m., katolicy przeszło 60,000 m. na budowlę. Większa część ofiarodawców żyje i dochodzić będzie praw swoich. Innowiercy złożyli bezwarunkowo swe datki, a jeśli żądają zwrotu, gotowa dyrekcya oddać tę drobnostkę. W końcu zapowiedziała dyrekcya obronę praw przez wszystkie instancye.

Memoryał powyższy sprawił to, że dnia 25 lutego 1878 zjechał komisarz naczelnego prezesa, p. radzca rej. Freytag z Poznania na nowy termin, celem ułożenia statutu. W zawezwaniu oświadczono dyrekcyi wolność przywołania prawnika. Tu dyrekcya stała przy dawniéj w memoryale wyłuszczonych postulatach, żądała w statucie, że „zakład stoi pod pieczą każdorazowego Arcybiskupa gnieźn.-poznańskiego." Naczelny prezes d. 28 marca 1878 oświadcza, że przeciw zachowaniu nazwy katolickiéj nie ma nic do nadmienienia, co do duchownéj pieczy każdorazowego Arcybiskupa, jak wyrażono w statucie, to uważa za rzecz sumienia członków dyrekcyi, nie potrzebuje zatem to być w statucie. Dyrekcya z tego powodu pisze d. 12 maja, że „większość dobroczyńców ochrony życzy sobie wyraźnie tego dodatku o nadzorze Arcybiskupa, aby dać wyraz pietatis względem głowy dyecezalnego Kościoła." Punkt ten pominął naczelny prezes w następnych pismach, żądał wszakże przed wyrobieniem praw korporacyi dla ochrony wyjaśnienia: 1, czy Kapituła gnieźnieńska wyda kapitał ochronkowy (13,320 m.) i 2, jak może się zakład zabezpieczyć ze strony panny Szpringer. Dnia 20 grudnia 1878 odpisała dyrekcya, że kapitał 13,321 m. jest własnością Kapituły wskutek zapisów z warunkiem udzielania procentów ochronie. Kapituła nadal gotowa procenta dawać, dopóki zakład będzie katolicki. Wydania kapitałów nie potrzeba, zresztą nawet Kapituła go wydać go nie może, ponieważ w razie zniesienia ochrony lub jakiéj zmiany esencyonalnéj ma Kapituła podług wyraźnych zastrzeżeń testatorów inaczéj nim rozporządzić, a nawet ma pewien kapitał magistratowi wydać. Co się tyczy narożnika ochrony na gruncie panny Szpringer, gotowa jest właścicielka sądownie dyrekcyi na własność odstąpić, skoro tylko ochrona uzyska prawa korporacyi, ale tylko tak długo, „aż ochrona zachowa charakter katolicki."

Przyjęcie ustaw i prawo korporacyi.

Statuta nareszcie tak ułożone zostały, że dyrekcya przyjąć je mogła; zachowany w nich charakter katolicki i zarząd pozostaje wyłącznie w rękach dyrekcyi. Statut, który poniżéj podajemy, został w Berlinie najwyższym rozkazem gabinetowym z d. 22 stycznia 1879 zatwierdzony, a katolickiemu domowi sierot itd. nadane są prawa jurystycznéj osoby. Odtąd zatem zapisy, legaty dziać się mogą wprost na ręce dyrekcyi. Niebawem zjechał p. Perkuhn do Gniezna, zniósł aresztą z majątku ochrony, tradował urzędownie dom i złożył rachunki za czas ubiegły w ręce dyrekcyi. Tak więc zwyciężyła sprawiedliwość, dzięki staraniom dyrekcyi. Uzyskanie praw korporacyi bez uronienia charakteru wybitnego zakładu w dzisiejszych trudnych okolicznościach jest dla dyrekcyi niemałą pociechą i zasługą. Dyrekcya odtąd zwać się może trzecim fundatorem ochrony.

Kładę tutaj ustawę z góry zatwierdzoną, która brzmi jak następuje:

Ustawa dla katolickiego Domu Sierót i Ochronki Śgo Wojciecha w Gnieźnie.

§ 1. Ze składek dobrowolnych powstał w mieście Gnieźnie instytut, mający na celu: a) dzieciom z miasta Gniezna i okolicy, pozbawionym obojga rodziców lub jednego z nich, albo takim, których rodzice wychowania zaniedbują, dać wspólny przytułek i takowe do skończonego 14go roku życia w Zakładzie utrzymywać, przyodziewać i wychowywać (Dom sierot); b) dzieciom wyrobników i profesyonistów miasta Gniezna ofiarować bezpieczne schronienie i dozór w czasie, kiedy ich rodzice od domu są oddaleni albo inną pracą zajęci (Ochronka małych dzieci).

§ 2. Instytut nosi nazwę: „Katolicki Dom sierot i Ochronka św. Wojciecha w Gnieźnie."

§ 3. Na zewnątrz reprezentuje Zakład dozór, składający się obecnie: 1) z dziedzica dóbr rycerskich p. Żółtowskiego z Niechanowa; 2) z sekretarza Kapituły Metrop ks. Dyamenta i 3) z prokuratora seminaryum duch. i wikaryusza katedr. ks. Ziółkowskiego, a który to dozór przez kooptacyą (dozór kooptował ks. Andrzejewicza, p. Wierzbickiego, dra Wieczorka i ks. Łukowskiego) aż do liczby 7 członków uzupełnić się może.

§ 4. Deklaracye i dokumenta, mające obowiązywać Zakład wobec trzecich osób, winny być opatrzone podpisami przynajmniéj dwóch członków dozoru, którzy wykazać się mają poświadczeniem radzcy ziemiańskiego w Gnieźnie i nie potrzebują żadnéj innéj legitymacyi.

§ 5. Uchwały postanawia dozór większością głosów, przy równości głosów rozstrzyga głos przewodniczącego, który będzie wybrany, albo jego zastępcy. Zapadłe uchwały zapisują się w książce protokularnéj.

§ 6. Dozór powołuje potrzebne dla Zakładu osobistości do zarządu i wychowania.

§ 7. Fundusze instytutu składają się: a) z użytku nieruchomości, położonéj w mieście Gnieźnie przy ul. św. Wojciecha pod nrem hypotecznym 503/473, któréj tytuł posesyi zapisany jest na imię Arcybiskupstwa Gnieźnieńsko-Poznańskiego; b) z inwentarza znajdującego się na tymże gruncie; c) z kapitałów w ilości 13,320 m., któremi obecnie zarządza Kapituła Metrop. w Gnieźnie i które wypożyczyła na hypoteki; d) z papierów wartościowych w wartości nominalnéj 19,086 m. 48 fen., powstałych głównie ze składek ks. ofic. Dorszewskiego; e) z papierów wartościowych w ilości nominalnéj 13,365 m., powstałych ze składek ks. prof. dra Kozłowskiego; f) z opłat wpływających na wychowańców stosownie do § 1; g) z dobrowolnych datków wpływających na rzecz Zakładu, do których zbierania urządzone być mogą i po domach składki, nie inaczéj jednak, jak za każdorazowem zezwoleniem Naczelnego Prezesa prowincyi poznańskiéj.

Przy wypożyczaniu kapitałów na procent mają być przestrzegane przepisy § 39 Ordynacyi opiekuńczéj.

§ 8. Do Zakładu przyjmuje się tyle dzieci, ile przy odpowiedniem oddzieleniu płci da się w domu pomieścić i z istniejących zasobów utrzymać.

§ 9. Zakład przeznaczony jest przedewszystkiem dla dzieci katolickich. Pozostawia się jednak dozorowi do woli przyjąć ostatecznie i dzieci innego wyznania.

§ 10. Sieroty w Zakładzie znajdujące się a będące w latach do szkoły obowiązujących, powinny być przytrzymane do regularnego uczęszczania do szkoły i do brania udziału w nauce religii, ich wyznaniu odpowiedniéj.

§ 11. Odpowiedniéj władzy zastrzeżone jest wykonywanie prawa nadzoru państwowego stosownie do ogólnych praw krajowych, w szczególności odbywania rewizyi w Zakładzie przez osobnych komisarzy.

§ 12. Pod względem religijnym podlega Zakład pieczy pasterskiéj każdorazowego rzymsko katolickiego Arcybiskupa dyecezyi.

§ 13. Zmiany statutu, któreby się odnosiły do siedliska, celu i reprezentacyi Zakładu na zewnątrz, jako też rozwiązanie takowego wymagają przyzwolenia monarchy.

Inne zmiany statutu zależą od przyzwolenia Naczelnego Prezesa prowincyi poznańskiéj.

Statut powyższy wygotowano niniejszem z tem nadmienieniem, że na mocy takowego nadane zostały katolickiemu Domowi sierot i Ochronce św. Wojciecha w Gnieźnie Najwyższym rozkazem gabinetowym z dnia 22 stycznia 1879 prawa osoby jurystycznéj.

Poznań, dnia 11 lutego 1879.

(L. S.) Naczelny prezes prow. poznańskiéj
rzeczywisty tajny radzca
(podp.) Guenther.

Wygotowano pod nr. 860/79. O. P.

Dekret wydalający Siostry z Zakładu.

Radość z uzyskania praw korporacyi psuła myśl, że Siostry Miłosierdzia będą wydalone z zakładu. Jakoż wnet nastąpił dekret, nakazujący im ustąpić z ochrony od dnia 1 kwietnia r. b. Wiadomość ta zaniepokoiła umysły mieszkańców miasta. Jakoż wysłano do ministra zbiorową petycyą, podpisaną przez Niemców i żydów, nawet i kilku członków rady miejskiéj, w któréj wymownie skreślono ważność Sióstr dla Gniezna i ich zasługi w czasie tyfusowéj zarazy. Skutek petycyi był ten, że minister natychmiast cofnął tymczasowo rozkaz wydalenia Sióstr, dopóki bliższéj nie zasięgnie informacyi. Cieszyli się wszyscy, gdy nadszedł dzień 1 kwietnia, a Siostry Miłosierdzia pozostać mogły w zakładzie. Ale radość nie długo trwała. Nadeszła bowiem odpowiedź d. 21 kwietnia, podpisana przez ministra spraw wewnętrznych w z. Bittera i ministra oświaty dra Falka, gdzie oznajmiają, iż Siostry nie mogą nadal kierować ochroną, ponieważ wyłącznie choremi się nie zajmowały. Nic wszakże nie przeszkadza, by po rozwiązaniu zgromadzenia w Gnieźnie po za zakładem się znajdowały. Zwrot ostatni dyplomatyczny równał się zupełnemu wydaleniu z Gniezna, ponieważ po za zakładem nie miały utrzymania, a chociażby się znalazło, nie mogły przystać na rozwiązanie swojego zgromadzenia. Zastanawiało powszechnie, że kiedy z powodu petycyi de jure odroczono wydalenie aż do wyroku ministerstwa, rejencya bydgoska tym wyrokiem dekretuje Sióstr wydalenie. Podczas gdy ministrowie dekretują dnia 21 kwietnia w Berlinie, dekretuje p. radzca Hahn w Bydgoszczy 19 kwietnia natychmiastowe wydalenie Sióstr z zakładu, zawieszenie wszelkich czynności pod zagrożeniem kar pieniężnych, na dyrekcyą nałożyć się mających. Dekret ten groźny przysłany był do wykonania magistratowi w Gnieźnie. Na terminie d. 3 maja na magistracie zapoznano dyrekcyą z dekretem rejencyjnym i zażądano objaśnień, jakie osoby kierować będą zakładem. Osoby te miały podać rys życia swojego i uzyskać zatwierdzenie rejencyi. Dyrekcya co do wydalenia Sióstr oświadczyła, że przynajmniéj miesiąc jeszcze muszą być w zakładzie, dopóki osób odpowiednich sobie nie znajdą. Układy z osobami świeckiemi zerwały się, gdy ministerstwo cofnęło chwilowo rozkaz wydalenia z przyczyny petycyi gnieźnieńskich. Dyrekcya odmówiła (na mocy § 6 ustaw) rejencyi prawa badania osób przyjmowanych przez dyrekcyą, bo to wyłącznie do dyrekcyi należy. Z tych przepraw był ten zysk jedyny, że Siostry Miłosierdzia, które już d. 1 stycznia r. b. Gniezno opuścić miały, pozostały aż do 10 czerwca.

Gdy już niechybnie wyjazd Sióstr był zapowiedziany, utworzył się komitet, który przez usta p. dr. Chosłowskiego wyraził podziękowanie Siostrom za długoletnią pracę w Gnieźnie. Deputacya wręczyła kilkaset marek na koszta podróży i adres ozdobnie odbity u p. J. B. Langego téj osnowy:

Przewielebna Siostro Przełożona
i Czcigodne Siostry!

Wobec smutnéj rzeczywistości wydalenia czcigodnego Zgromadzenia Waszego z naszego grodu, stawamy przed Wami, Wielebne Siostry, by Wam w imieniu wszystkich mieszkańców miasta i okolicy złożyć wyrazy żywego współczucia i boleści. Chwila rozstania tem żywiéj nam przywołuje na pamięć Wasze długoletnie a błogie wśród ludności naszéj działanie, przypomina niezliczone z jednéj strony trudności, zwłaszcza w początkach, a z drugiéj niezłomną wytrwałość Waszę i niezrównane poświęcenie, które wszystko przełamać i usunąć zdołało.

Przez 25 lat poświęcało się czcigodne Zgromadzenie Wasze dla nędzy materyalnéj i moralnéj ludności Gniezna i okolicy, przygarniając opuszczone i zaniedbane sieroty pod macierzyńską opiekę swoją. Pod okiem Waszem i wpływem zażywały te dzieci wszystkich dobrodziejstw starannego wychowania. Nie tylko przymuszałyście je do bojaźni Bożéj i chrześciańskich obyczajów, ale oraz wpajałyście w te młode serca poczucie obowiązku, zamiłowanie do pracy i ćwiczyłyście w umiejętnościach, w przyszłem życiu potrzebnych, by wyrosły na ludzi sobie i społeczeństwu użytecznych. Ile dusz wyrwał Wasz zakład przez tyle lat z odmętu zepsucia i zaniedbania, ile uratował ludzi Kościołowi zarówno jak krajowi!

Również ochronka, do któréj przyjmowałyście drobne dziatki rodzin pracujących, aby podczas niebytności rodziców nie pozostawały bez opieki, była prawdziwą dla młodziuchnéj dziatwy ochroną — bo nie tylko usuwała je przed złem otoczeniem i szkodliwym wpływem, ale wpajała w nie jakoby kroplami nasiona cnoty i pierwsze ziarna nauki. Co więcéj, przez dzieci sięgała czynność Wasza i wpływ dobroczynny do rodzin zaniedbanych i jałmużny umysłowéj lub materyalnéj potrzebujących. Liczne choroby i klęski, które przez czas pobytu Waszego Gniezno nawiedziły, dały nam sposobność poznać i na tem polu Waszę ofiarność i poświęcenie, godne tem większego uznania, że troska o chorych nie była naczelnem zadaniem tutejszego Zgromadzenia Waszego. Ile łez otarłyście ubogim, chorym, sierotom i wszelkiego rodzaju nieszczęśliwym, ile rodzin i domów podźwignęłyście z upadku, lub chroniły od zepsucia — tyle nowych dałyście dowodów, że nie z imienia tylko, ale z czynu Siostrami Miłosierdzia jesteście. Z uwielbieniem spoglądamy na dzieła Wasze pomiędzy nami dokonane i zdumiewać się musimy, ile może dokazać miłość i poświęcenie dla cierpiącej ludzkości, gdy wypływa z tak czystych źródeł, jak w Zgromadzeniach wielkiego miłośnika ubogich i sierot, św. Wincentego, Patryarchy Waszego.

I oto nadeszła chwila, że téj dobroczynnéj działalności Waszéj mamy być pozbawieni. Tem boleśniejszą dla nas ta strata, że wraz z Wami, Wielebne Siostry, tracimy (a Bogu wiadomo, czy nie na zawsze) ostatni zabytek klasztorów, które i w téj stolicy królów i prymasów naszych wiekopomne pozostawiły ślady prac swoich i zasług około chwały Bożéj, około nauki i cywilizacyi narodu. Dobrze nam niegdyś było z niemi, bo w nich młodzież wykształcenie, ubodzy jałmużnę, chorzy zdrowie odbierali, a wszyscy pod zasłoną ich modłów czuli się bezpieczniejszymi od plag i nawiedzeń Bożych, a pewniejszymi błogosławieństwa niebios. Dla tego dziś, kiedy zakony poznikały prawie już do szczętu ze ziemi naszéj, tem tęskniejszem spoglądamy okiem, że Wasz Dom, Wielebne Siostry, ostatnia z lepszych czasów pamiątka — dziś ofiara pada. Czujemy wraz z Wami głęboką boleść, jaką Wam los zawistny zadaje, wydzierając Wam jakoby z pod serca młode a umiłowane przez Was istoty, wydalając Was z tego tu miłego ustronia, dziedzictwa Wojciecha św. i odpłacając Wam w taki sposób za wieloletnie trudy i poświęcenia. Idziecie w ślady Męczennika św., znacząc drogi Wasze męczeństwem nie krwi, ale męczeństwem wygnania, niewdzięczności. Niechaj Was jednak, Wielebne Siostry, to pocieszy, że rodacy Wasi, patrząc z bliska na czyny Wasze, umieją ocenić ciężki cios, jaki Wasze Zgromadzenie i biedną ludność dotyka i wdzięczną zawsze przechowają pamięć za wszystko, coście dla biedy naszéj uczyniły. Kilka pokoleń, któreście w Domu Waszym wychowały, to nie mniej żywy i trwały pomnik i korona poświęceń Waszych. Dziękując Wam za modlitwy, które może niejedno złe od nas oddaliły, za przykład cnót, którymiście nas budowały, prosimy zarazem, byście choć daleką oddzielone przestrzenią, nie zapominały o nas i o sierotach naszych. My zaś, gdziekolwiek Bóg Was poprowadzi, będziem w duchu z Wami, prosząc Najwyższego, aby Wam na nowem polu prac i poświęceń błogosławić raczył i doczekać pozwolił pomyślniejszych czasów, byśmy Was znowu w murach grodu naszego z weselem wracające powitać mogli. Tego Wam i sobie, Wielebne Siostry, z całego serca życzymy i żegnając imieniem wszystkich, opiece Bożéj Was polecamy.

Wdzięczni obywatele.

Gniezno, 10 czerwca 1879 r.

Dnia 10 czerwca opuściły Siostry Gniezno, udając się do Chełmna, a ztamtąd podobno do Krakowa. Niech Bóg ich pracy błogosławi. W miejsce Sióstr powołała dyrekcya p. Tomińską, przełożoną z Pleszewa; żadnych życiorysów, ani zatwierdzeń rejencyi nie było potrzeba. Tak więc obrona pilna praw swoich prowadzi do pożądanych rezultatów.

KRONIKA
DYECEZALNA I ZAGRANICZNA.

Poznań. Mowa Ojca św., powiedziana na audyencyi, udzielonéj dnia 20 sierpnia nauczycielom i uczniom kolegium niemiecko-węgierskiego, zwraca na siebie uwagę prasy, z powodu wyrzeczonéj w niéj aluzyi do walki kulturnéj, toczącéj się w Niemczech. W sprawie téj wyrzekł Ojciec św.: „Interim vero Deum bonorum omnium largitorem apprecemini, ut reddita Ecclesiae tranquillitate animus et cor Nostrum conquiescat et rebus in patria vestra compositis, nimirum pastoribus ad suas sedes restitutis illustre Germanorum imperium optata pace fruatur." Konserwatywny „Reichsbote" tłomaczy, że użyty tutaj Ablat. abs. wskazuje wyraźnie na to, iż zgoda już została zawartą, a do tego tłomaczenia upoważnia go jeszcze ta okoliczność, żeby centrum i prasa katolicka nie była zajęła takiego stanowiska

wobec rządu, ani też minister Falk nie byłby ustępował, gdyby wszystko miało pozostawać jeszcze w takiem zawieszeniu, jak przed rokiem. Jeśli treść rokowań, dodaje wspomniony dziennik, nie będzie ogłoszoną przed wyborami, to łatwo pojąć. Jest to osobiste zdanie dziennika, jak się wyraźnie zastrzega. My sądzimy, że interpretacya „Reichsb." jest za śmiałą. Słowa Ojca św. należy pojmować hypotetycznie, jako życzenie; wyraźnie modlić się o to poleca, aby Pan Bóg przywrócił pokój Kościołowi, przez coby i Niemcy pokoju pożądanego zażywać mogły. Nie godzimy się także na tłomaczenie, jakoby w tych słowach chciał był Ojciec św. wskazać, że warunkiem, sine quo non, zgody jest powrót Biskupów na swe stolice. Jest to zresztą jedyne w ostatnich dniach ważniejsze oświadczenie, bo z ust samego Namiestnika Chrystusowego płynące, w sprawie walki kulturnéj; w niczem jednak ono nadziei nie podnosi. Ze strony rządu pruskiego, od którego głównie pokój zależy, nie ma do zanotowania żadnego faktu, nawet w agitacyi wyborczéj rząd nie wygłosił hasła: przywrócenia pokoju kościelnego. Pojedyncze partye w swych odezwach wyborczych wszystkie prawie kładą przycisk na potrzebę mniejszéj lub większéj zmiany ustaw majowych, my jednak jesteśmy przekonani, że większość w przyszłym sejmie za zniesieniem lub modyfikacyą ustaw majowych zdoła tylko sklecić rząd i to w duchu takich zmian, jakie sam będzie chciał. — Pocieszając się nadzieją i ufnością w Bogu, że wnet będzie lepiéj, patrzeć musim tymczasem na niesłychaną bezwzględność, z jaką władze traktują sprawy nasze kościelne. Dozór kościelny w Kunowie wypłacił 177 m. 75 fen. ks. dziekanowi Krygier z Siemowa na stypendya mszalne. Kwit ks. dziekana nie starczy komisarzowi królewskiemu, żąda on poświadczenia, że wogóle i jakie Msze św. odprawione zostały i że je sam ks. dziekan odprawił. P. komisarz wdziera się tym sposobem w sprawy sumienia, które do jego kompetencyi nie należą. — Drugi fakt. W Poznaniu odebrał sobie życie urzędnik kolejowy Kukliński, który niedawno z protestantyzmu przeszedł na łono Kościoła katol. Proboszcz ks. Pędziński odmawia jako samobójcy pogrzebu kościelnego, a ztąd też wszelkich aparatów kościelnych i grobu na święconem miejscu. P. Staude, jako komisarz rządowy do administracyi majątku kośc. w zastępstwie i dyrektor policyi w jednéj osobie, nakazuje wydanie karawanu, chociaż karawan nie jest wcale konieczny do chowania, bo iluż to uboższych ludzi chowa się bez karawanu. A kiedy dozór kościoła św. Marcina oparł się temu żądaniu, zabrano karawan gwałtem, porozbijano zamki u bram i pochowano samobójcę na miejscu święconem. Takiego to poszanowania doznają u nas prawa kościelne i w taki to sposób szanują się uczucia katolickiéj na téj ziemi od wieków ludności! Zauważyć jeszcze należy, że tego samego dnia wywieziono wieczorem o 9 godzinie bez pastora i wszelkich ceremonii do trupiarni na ewangielickim cmentarzu zwłoki protestanta samobójcy i nazajutrz je po cichu w ziemi pogrzebano. Nikogo nie molestowano, policya nie dobijała się o „uczciwy" pogrzeb. Te dwie miary postępowania na czyjże karb zapisać? My katolicy zdajemy się być paryasami. Chowano zresztą w Poznaniu innych samobójców katolików i protestantów, a takich widowisk nie wyprawiano. Mamy nadzieję, że wyższe władze, do których się Dozór kościelny odniósł, wymierzą sprawiedliwość komu się należy. — Sprawa dozoru kościoła katolickiego w Grodzisku skończyła się o tyle pomyślnie, że z 8 członków przesłało 5 do Naczelnego Prezesa oświadczenie, że nie uznają rządowego proboszcza Gutzmera i żadnéj z nim styczności mieć nie chcą. Trzech członków nie miało odwagi tego oświadczenia podpisać; wiedzieć zatem powinni, jakie ztąd na nich spadają skutki.

W dyecezyi wrocławskiéj umarł 25 z. m. proboszcz w Wysoce przy górze św. Anny ks. Nowak. Skutkiem tego dekanat W. Strzelecki, liczący 10 parafii, ma 5 osieroconych, cała zaś dyecezya wrocławska posiada obecnie 141 probostw wakujących.

Ziemie polskie. W Petersburgu zostało otwarte dnia 1go września seminaryum rzymsko-katolickie, którego ustawy i etat zatwierdził minister spraw wewnętrznych Makow. Zdaje się, że seminaryum to przeznaczone jest pierwotnie dla dyecezyi mohilowskiéj, gdyż Arcybiskup i metropolita mohilowski polecił zawiadomić o tem otwarciu wiernych swéj dyecezyi. Znając jednak zamiary schizmy wobec Kościoła łacińskiego w cesarstwie rosyjskiem, możemy być pewni, że seminaryum to będzie miało zadanie wychować propagatorów schizmy. — „Przegląd katolicki" w Warszawie ogłasza składkę na odbudowanie spalonego kościoła katolickiego w Irkucku, którego proboszczem od wielu lat jest Maryanin ks. Krzysztof Szwernicki, a w którym modliło się i modli tylu naszych ziomków wygnanych i przy którym spoczywa tyle kości i popiołów nieszczęśliwych wygnańców. — W niedzielę 17 sierpnia odbyła się w Lublinie eksportacya zwłok śp ks. Biskupa Walentego Baranowskiego do kościoła katedralnego, gdzie nad zwłokami przemówił w imieniu duchowieństwa podlaskiego ks. Pruszkowski, dziekan i proboszcz z Janowa. Dnia następnego odprawił żałobne nabożeństwo i odprowadził zwłoki zmarłego Biskupa, przy udziale dwustu przeszło kapłanów i kilkunastotysięcznego tłumu wiernych, na cmentarz parafialny Biskup dyecezyi kujawsko-kaliskiéj ks. Popiel. Przemawiał w kościele ks. Olszański, prałat archidyakon katedry lubelskiéj, a nad grobem ks. Szydoczyński, kanonik katedry lubelskiéj. Nie pamiętano win, uczczono przykry i ciernisty jego zawód biskupi 22-letni. — Administratorem dyecezyi lubelskiéj obrany został przez Kapitułę ks. Szymon Koziełowski, kand. teol. byłéj akademii duchownéj warszawskiéj, kanonik katedry lubelskiéj. — W Warszawie umarł 13 bm. emeryt ks. Anzelm Załęski w wieku 79 lat, długoletni profesor religii w b. instytucie gospodarstwa wiejskiego w Marymoncie. Kapłan ten pracował dużo na niwie literackiéj. Ze znaczniejszych jego dzieł wymieniamy: Chrestomatyą grecką; Słownik grecko-łacińsko-polski; Przekład pieśni Sarbiewskiego; św. Chryzostoma pisma, tłomaczenie z greckiego. Ks. Załęski pisał także artykuły treści religijnéj do „Pamiętnika Religijno-Moralnego." — „Gołos" ogłasza wyjątki ze sprawozdania wyższego prokuratora św. synodu za r. 1877 i dowodzi, że Kościół prawosławny nie tylko nie stracił wpływu, lecz owszem czyni postępy. Na dowód główny przytacza nawrócenia unitów i katolików. W chełmsko-warszawskiéj eparchii, jako też siedmiu zachodnich zyskał ojczysty Kościół, tak mówi „Gołos", 919 nowych dusz, z tych 916 rzymskich katolików a 3 unitów. Nawróceni łacinnicy i unici przejmują się coraz bardziéj duchem prawosławnego Kościoła. Skarży się tylko dziennik na litewską i mińską eparchią, że pomiędzy nawróconymi objawia się jeszcze pewna skłonność do katolicyzmu i dążność do porzucenia prawosławia. Jakże wymownie te słowa mówią o przywiązaniu unitów tak dawno oderwanych od Kościoła katolickiego! W jaki zaś sposób nawrócenia te się dzieją, jak mało przytem dobréj woli, a ile przymusu, to każdy wie.

Niemcy. Petycya w sprawie szkół, wysłana przez duchowieństwo dyecezyi monasterskiéj i paderbornskiéj podpisaną została przez 853 kapłanów. Późniéj przystąpiło jeszcze 35, tak że nie ma w tych dyecezyach ani jednego księdza, któryby podpisu był miał odmówić. — Biskup monasterski, z okazyi powinszowań w dzień imienin wystósował list do swych dyecezyan, w którym ich zachęca do dalszéj wytrwałości, wskazując na to, że ludzie, którzy dzisiaj Kościołowi tyle zadają ciosów, są narzędziami Boga. „Wiara nasza, mówi dostojny wygnaniec, nie pozwala nam wątpić, że kulturkampf leży w planie najmędrszéj Opatrzności Boskiéj i że Bóg go dopuszcza w najlepszych zamiarach. Dla tego ufać możemy silnie, że ztąd dla Kościoła i dla tych, co wytrwają, najpiękniejsze wyrosną owoce i że ostatecznie nawiedzenie się skończy świetnem zwycięztwem Kościoła. Kiedy nastąpi ten koniec, nie wiemy; lecz to jest pewnem, że Bóg w swych wiecznych wyrokach naznaczył czas, jak długo ta walka kulturna ma trwać, jako też miarę cierpień, jakie wskutek tego ponosić musimy. Skończy się ten czas, stanie się pełną miara naszych cierpień, Pan Bóg naszym przeciwnikom rozkaże zaprzestać walki i wtenczas przekonają się ze wstydem, że tylko zamiarom Bożym służyli i do uwielbienia Kościoła się przyczynili..." — Ks. Arcybiskup Melchers skazany został przez sądy za to, że na dziełku o Mszy św. podpisał się jako autor Arcybiskupem kolońskim, za przywłaszczenie nieprawnego tytułu na 50 m. kary, nakładzca zaś został uwolniony. — Nad Renem utworzyło się towarzystwo pod wezwaniem błog. Piotra Kanizyusza, które położyło sobie za zadanie czuwać nad religijnem wychowaniem młodzieży i to przez usuwanie młodzieży ze szkół niechrześciańskich i staranie się o wychowanie w duchu Kościoła. W tym celu członkowie codziennie odmawiać będą modlitwę stósowną na ratunek młodzieży. Kongregacya św. Obrzędów zatwierdziła to Towarzystwo 11 lipca rb. i rozlicznemi odpustami je obdarzyła. Na tegorocznem zebraniu katolików niemieckich w Akwizgranie będzie także sprawa tego Stowarzyszenia poruszoną. — „Deut. Merk.", organ starokatolików, podaje 23 z. m. następującą charakterystyczną wiadomość: „W sobotę 10 sierpnia miał Jacek Loyson w kościele parafialnym w Bern kazanie, a „biskup" Reinkens celebrował w obecności biskupa Herzoga i anglikańskiego biskupa Henry z Edynburga i przyjął wraz z biskupem Herzogiem i Loysonem komunią pod dwiema postaciami. Następnie biskup z Edynburga podawał kielich, a biskup Herzog hostyą gościom obecnym z Francyi i Anglii." Do czego to już starokatolicyzm doszedł!

Rzym. Kolegium germańsko-madziarskie otrzymało 20 z. m. audyencyą u Ojca św. Obecni byli temu posłuchaniu: nasz Kardynał-Prymas, Kard. Sacconi, były nuncyusz monachijski Alojzy Masella i inni prałaci. Na przemowę przełożonego Kolegium O. Steinhuber odpowiedział Papież łacińską mową, któréj tłomaczenie dosłowne brzmi jak następuje:

„Pięćdziesiąt już upłynęło lat, najdroższa młodzieży, od owego czasu, kiedy szczególniejszy afekt łączył serce Nasze z waszem kolegium i alumnami. Milem bardzo i słodkiem jest dla Nas wspomnie-

nie owego czasu, kiedyśmy uczęszczali do szkoły gregoryańskiego ateneum i na przedstawienie sławnego Alojzego Taparelli T. J. przydani zostaliśmy słuchaczom filozofii w niemiecko-węgierskiem kolegium jako repetytor. Wówczas bowiem spostrzegaliśmy zawsze w tej młodzieży bystry rozum, gorące zamiłowanie nauki i znaczny postęp w wiadomościach. Ztąd też przyjmujemy was, najdroższa młodzieży, z życzliwością ojcowską a z wdzięcznością wyraz uległości i miłości, jakiemi pała dla Nas i Apostolskiéj Stolicy serce wasze, jak tego wymaga też duch waszego zakładu. Bo gdy św. Ignacy wasze kolegium przed wszystkiemi innemi założył, chciał, aby wyborowa młodzież Niemiec, w tem centrum katolickiéj religii wykształcona tak w świętych, jak i świeckich naukach, rychło się przyzwyczaiła do posłuszeństwa dla Papieża rzymskiego, a następnie tę wierność i posłuszeństwo po swym powrocie do ojczyzny zaszczepiała coraz więcéj w sercu swych współobywateli. Nadzieja ta waszego założyciela i Ojca Ignacego wcale nie zawiodła. Bo od chwili powstania waszego kolegium, z łona jego wyszli mężowie, którzy uczonością, pobożnością i cnotą zasłynęli. Wielu z nich doszło do wysokich kościelnych godności i urzędów honorowych i pozostawiło po sobie wspaniałe i wzorowe przykłady gorliwości pasterskiéj i niepokonanéj siły charakteru. Wstępujcie wszyscy, młodzieńcy znakomici, w ślady tych mężów, bo za dni naszych sprawa uciśnionéj wiary potrzebuje w waszéj szlachetnéj ojczyźnie nie mniéj podobnych podpór i nieustraszonych obrońców. Wzbogacajcie zatem, korzystając gorliwie z czasu, wiadomościami wzniosłemi wasz umysł i ozdabiajcie ducha waszego najwspanialszemi cnotami, abyście z czasem byli zdolni bronić praw Kościoła, zbijać błędy i wiernych dla wiary i religii zachować. Tymczasem zaś proście Boga, dawcę wszystkiego dobrego, aby, gdy Kościołowi pokój przywrócony zostanie, Nasz duch i serce znalazło spokój i gdy sprawy w waszéj ojczyźnie ułożone zostaną, a mianowicie gdy pasterze powrócą na swe stolice, sławne cesarstwo niemieckie zażywało upragnionego pokoju. Opierając się na téj nadziei, udzielamy wam wszystkim, najdrożsi młodzieńcy, jako też znakomitym kierownikom kolegium i wszystkim nauczycielom jak najserdeczniéj jako zadatek naszéj życzliwości błogosławieństwo apostolskie. Benedictio Dei etc."

Przy słowach: „gdy pasterze powrócą na swe stolice," zwrócił się, jak donosi korespondent „Germ.", Ojciec św. ku naszemu Kardynałowi-Prymasowi.

W sobotę wieczorem umarł, jak donosi „Agence Havas", starszy brat Ojca św. nagle paraliżem ruszony. — Umarł tutaj 26 z. m. Mgr. José Caixal-y-Estrade, Biskup z Urgel w Hiszpanii w kolegium św. Andrzeja.

Francya. Rząd poniósł ze swym projektem szkolnym klęskę na radach jeneralnych, gdyż do téj chwili z 71 rad oświadczyło się 36 przeciwko § 7 a tylko 25 za nim. Ośm rad z większością republikańską rozeszło się bez powzięcia wotum, kilka innych z konserwatywną większością powstrzymało się od wotum, gdyż już w kwietniu oświadczyły się przeciw projektowi. Ponieważ wogóle tylko 86 rad było zwołanych na narady, nieznanym jest rezultat głosowania z 15 rad, które szali zwycięztwa nie przeważą na stronę ministerstwa. Pomimo że rady jeneralne, mające styczność bliższą z narodem, potępiły w ten sposób i prawo i uchwały Izby, menerzy dzisiejsi we Francyi wcale się tem nie ambarasują. Dzienniki republikańskie zalecają zaprowadzić zasady w projekcie Ferrego wyrażone na drodze administracyjnéj. I to ma być wolność przez liberałów francuzkich proklamowana? — Nienawiść republikańska przeciwko religii i jéj sługom zamanifestowała się w ostatnim czasie bardzo jaskrawo w rozmaitych faktach i rozporządzeniach. W Meudon pod Paryżem strzelił jakiś wróg duchownych do całéj gromady alumnów ze seminaryum misyonarskiego, przechadzających się po lasku i zranił śrótem grubym trzech. Na jednéj z ulic Paryża napadł cały tłum gawiedzi dwóch kapłanów, jednego już w bardzo poważnym wieku, insultował ich i chciał ich wrzucić do wody; ulitował się nad nimi podoficer i wyratował ich z rąk sfanatyzowanego tłumu. — Minister wojny Gresley poczynił kroki, aby wszystkie dzieci żołnierzy wydobyć ze szkół kongregacyjnych, rodzicom ich zatem odmawia prawa czuwania nad wychowaniem swych dzieci. — Lecz i nad chorymi i umierającymi nie mają litości. Prefekt Sekwany rozkazał, aby każdego chorego przy przyjęciu do lazaretu pytano, jakiéj jest religii i pozostawiono mu do woli, czy chce odpowiedzieć na to, czy nie. Rozumie się, że chory zastosuje się do téj wskazówki i oświadczenia nie złoży. Do takiego chorego nie będzie już miał żaden ksiądz przystępu. — W Lourdes odbyły się 27 i 28 z. m. wielkie uroczystości, gdyż przybyło tam dotąd około 10,000 pielgrzymów z różnych dyecezyi ze swymi Biskupami na czele. Przywieziono także moc chorych, szukających ratunku u Matki Boskiéj. Według doniesień katolickich dzienników przeszło 40 osób zostało cudownie uzdrowionych i spisano z niemi protokół.

Belgia. Kościół belgijski wielką poniósł stratę, tym boleśniejszą, że w tak ciężkiéj chwili. W Leodyum umarł tameczny Biskup Mgr. de Montpelier 24 z. m. po długich cierpieniach. Urodził on się r. 1807 na zamku Verdin. W r. 1852 objął rządy dyecezyi leodyjskiéj po śmierci Van Bommela. Liczba kościołów, klasztorów, szkół, szpitali, które założył, lub datkami znacznemi do ich założenia się przyczynił, jest niezmierną. Biskup ten opierał się z całą energią wszystkim eksperymentom, jakiemi radykały belgijscy osłabić chcieli wiarę w ludzie. Zwłoki jego pochowano 28 z. m. tymczasowo, po długich korowodach z burmistrzem, który się po śmierci mścił jeszcze na Biskupie za jego silną obronę praw Kościoła i sprawiedliwości, w krużganku katedry, dopóki nie zostanie urządzone miejsce spoczynku w grobie rodzinnym w Verdin. Na pogrzebie był Kardynał Arcybiskup mechliński Dechamps i kilku Biskupów. Króla reprezentował adjutant jego przyboczny. Na rozkaz Vanhumbeecka, zastępującego ministra wojny, wojsko czyniło honory.

Z Teologii Pastoralnéj.

W parafii X rozeszli się małżonkowie, którzy przez pewien czas po ślubie żyli w zgodzie. Proboszcz parafii dowiedział się o tem dopiero późniéj od trzeciéj osoby. Co mu tu czynić wypada?

Odp. Jeżeli ciągła pomiędzy nimi jest niezgoda, to przyczyna jéj leży w tem, że niedokładnie przygotowali się do stanu małżeńskiego. Jakże to bowiem często pobudki niechrześciańskie w tych czasach materyalizmu grubego, nawet i wśród warstw niższych, popychają do tych związków, które w lekkomyślności bez względu na Boga i religią zawarte, nie mogą serc łączyć w świętéj miłości i wierności nierozerwalnéj, ale raczéj przekleństwo nieba ściągają na związek w samym zaczątku. „Biada, synowie zbiegowie, mówi Pan, abyście czynili radę, a nie ze mnie: i abyście zaczynali płótno, ale nie z ducha mego" (Izaj. 30, 1). Być także może, że niezgoda, która się wkradła z biegiem czasu, inne ma powody; jednakże, bądź jak bądź, w każdym razie wielkiem jest ona nieszczęściem, smutne za sobą zbyt często następstwa pociągającem. Dla tego rozumie się samo przez się, że najpierwszym obowiązkiem pasterza dusz jest zawsze 1) pouczać owieczki swoje gruntownie o ważności stanu małżeńskiego, 2) wpływać na to, iżby związki małżeńskie wedle woli Boga i przepisów św. Kościoła zawierano i 3) wpływać na to, aby małżonkowie w parafii gorliwie i sumiennie wypełniali obowiązki świętego stanu. (Kat. Rzym. Cz. II, r. VIII). Co się tyczy punktu ostatniego, nie żąda oczywiście Kościół, ażeby z urzędu proboszcz występował przy każdem najmniejszem nieporozumieniu w małżeństwie, z wyjątkiem tylko, gdyby go proszono o pośrednictwo i że okoliczności wymagają jego roztropnéj nauki i zachęty. Nierozważne wmięszanie się bowiem w każdą najmniejszą sprawę często wielkie mogłoby wywołać szkody. Aemulationem Dei habent, mówi w tym względzie Apostoł, sed non secundum scientiam (Rzym. X, 21). Jeżeli zaś złe głębiéj się wkorzeniło, a co gorsza, już do samego zawiązku świętego przymierza się przyczepiło, wtenczas potrzeba tu staranniéj troskliwości ze strony pasterza. Pomny na słowa: „Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri" (Żyd. 13, 17), winien pamiętać o tem, że nie wolno mu być niemym tu tylko świadkiem i patrzeć tylko na wzrost złego, ale że mu rękę tu przyłożyć trzeba podług znanéj zasady: Principiis obsta, Sero medicina paratur, cum mala per longas convaluere moras. Tego „sine mora" jednakże nie rozumiemy, jakoby bezpośrednio, natychmiast po otrzymanéj wieści, pod pierwszem wrażeniem, sprawę miał rozstrzygać, rozumiemy tylko, ażeby natychmiast wziął to sobie do serca i zastanowił się nad drogami i środkami, które mu tu obrać trzeba. In verbo tuo laxabo rete, powiedział książę Apostołów, — verbum Dei.

gorąca modlitwa przedewszystkiem tę pracę pasterską uświęcić powinna. Środków, których się chwycić i dróg, któremi iść może, nasuwa się tu wogóle bardzo wiele, dla tego wielkiéj potrzeba roztropności i zastanowienia się w każdym pojedyńczym przypadku. I tak może np. w niektórych razach być stósownem, jeżeli pasterz dusz natychmiast wprost się zwróci do poważnionych małżonków i po wysłuchaniu ich skarg i żalów przez napomnienie i naukę do zgody ich zachęci, kiedy znów w innych razach roztropność radzić mu będzie, żeby użył wpierw pośredników, którzyby mu drogę utorowali do dalszych kroków. Może dalej w pewnych razach uznać za potrzebne równocześnie obie strony wysłuchać, napomnieć i do zgody zachęcić, kiedy znów w wielu innych — i prawie we wszystkich — wysłuchanie i napomnienie każdéj strony z osobna w cztery oczy łatwiéj do celu prowadzi. Porządek, postawiony przez Chrystusa Pana w correctio fraterna (Mat. 8), i tutaj uwzględniony być powinien. Jeżeli waśni i niezgody przyczyną jest wybór nieszczęśliwy, inaczéj wtenczas pasterz dusz kwestyą rozwiązać winien, aniżeli kiedy je późniejsze dopiero wywołały stosunki. Pierwszym potrzeba napomnienia, żeby poznali lekkomyślność swoją, żałowali za nią, a następstwa uważając jako sprawiedliwą karę Boga, umieli je znieść w duchu pokuty i z poddaniem się na wolę Bożą. Co do drugich, potrzeba wywarcia wpływu, aby usunęli przyczyny nieporozumień i zwrócenia uwagi na to, czy czasem trzecie osoby nie rozżarzają ognia niezgody.

Ciężka to praca, mozolna w zawodzie dusz pasterza, dla tego obok wszelkiéj gorliwości i roztropności potrzeba przypomnienia słowa Pańskiego: „Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui aedificant eam“ (Ps. 126). Apostoł Paweł św. mówi do dusz pasterza: „Insta opportune, importune, argue obsecra, increpa in omni patientia et doctrina“ (Tym. IV, 2). Odepchnięty raz jeden, drugi i trzeci, niech przemawia, napomina i prosi, in omni patientia et doctrina, niech puka do duszy i miękczy serce. A kiedy gorliwość ostrzejsze słowa na usta położyć każe, niech je słodzi miłością i cierpliwością, a nie odpycha nigdy, ale zawsze i wtenczas jeszcze przyciąga. „Gorliwość goryczą zaprawiona, mówi św. Franciszek Salezy, tylko złe wywołać może. Wyrzuty zawsze niestrawnym są pokarmem. Miłość braterska tak je łagodzić powinna, żeby gorycz swoję traciły, bo inaczéj z niedojrzałym zrównają się owocem.“ Jeżeli jednakże pasterz dusz w gorliwości swojéj wszystkie wyczerpnął środki, a celu nie osiągnął, wtenczas jeszcze rąk niech nie zakłada, niech nie zostawia nieszczęśliwych ich losowi, ale modląc się za nich bezustannie (Non cessamus pro vobis orantes et postulantes, ut impleamini agnitione voluntatis ejus), niech idzie za głosem Pana: „dic ecclesiae“, i zda obszerne sprawozdanie Ordynaryatowi. O tem powinien zawiadomić interesowanych, ażeby wiedzieli, że sprawy małżeństwa wytaczają się przed forum Kościoła i że ostatniéj jego decyzyi poddać się trzeba.

Ilekroć zaś in foro interno rozstrzygać przyjdzie kwestyą poważnionego małżeństwa, cała czynność pod tym względem spowiednika ograniczy się na tem, że dawszy napomnienie serdeczne a surowe, odbierze od penitenta uroczyste przyrzeczenie, że proboszcza swojego o tem zawiadomi i że jemu tę kwestyą poda pod rozstrzygnięcie.

Dekret Kongregacyi św. Odpustów z dnia 23 listopada 1878 potwierdza na nowo, że odpusty przywiązane do Drogi Krzyżowéj, polegają głównie na krzyżach i że te krzyże z drzewa powinny być zrobione. Biskup z Oran zapytywał się bowiem, czy wystarcza zaprowadzony we Francyi sposób, według którego przytwierdzano na odwrotnéj stronie żelaznych krzyży drewniane, przez modlących się jednak niewidzialne. Pytania zaś tak sformułował: 1, czy postanowienie „ex ligno debent esse cruces“ w rzymskiem wydaniu Mszału z 1864 z drukarni Propagandy pociąga za sobą karę nieważności? 2, czy wspomniony sposób francuzki wystarcza? 3, czy należy prosić Papieża o sanacyą w ten sposób urządzonych Dróg Krzyżowych? Kongregacya odpowiedziała ad 1 affirmative, ad 2 negative, ad 3 affirmative, z powodu dobréj wiary przy dotychczasowem urządzeniu, jednakowoż, jeśli to stać się może bez zgorszenia, powinnyby drewniane krzyże tak być wyniesione ponad żelazne, żeby przez wszystkich były widziane.

PIŚMIENNICTWO KOŚCIELNE.

P. dr. Edward Rittner, prof. uniwersytetu lwowskiego, wydał w ostatnim czasie drugi tom cennego dzieła swego pod tyt.: **Prawo kościelne katolickie**. Dzieło to zasługuje pod wielorakim względem na zalecenie. Jest to gruntownie opracowane kompendyum prawa kanonicznego, jakiego w literaturze polskiéj wcale nie ma. Drugi tom traktuje o juryzdykcyi, o prawodawstwie kościelnem, o przywilejach i dyspensach, daléj o władzy sędziowskiéj w Kościele, o administracyi, układzie społecznym Kościoła, o urzędzie nauczycielskim, kościelnym majątku, stosunku Kościoła do państwa i innych wyznań, prawie małżeńskim i klasztorach. Dzieło to kończy się dodatkiem o stosunkach wyznaniowych w Galicyi. Ponieważ wszystko co ludzkie, nie jest bez ale, zarzucają p. Rittnerowi, że niektórych części nie obrobił zupełnie dokładnie, że sprawę klasztorów policzył do stosunków prawnych, po za hierarchią stojących, że nie rozróżnił majątku kościelnego od beneficyalnego, a zwłaszcza, że pominął zupełnie wpływ Kościoła i jego praw na rozwój świeckiego prawodawstwa. Ten ostatni punkt wytykają jako najważniejszy błąd, że właśnie w polskiéj literaturze kanonistycznéj kwestya o wpływie Kościoła na prawo międzynarodowe i karne, na proces, rzymskie prawo, instytucya notaryuszów, poddanych i niewolników, a zwłaszcza na naukę o posiadaniu, zakupnie rent i lichwie, o przysiędze i cesyi dotychczas niedostatecznie została rozwiązaną. Mimo to wszystkie te niedostatki pokrywają wielkie zalety. Główną zasługą autora jest uwzględnienie wszelkich dzieł, jakie w téj materyi wydane zostały i uwzględnienie rozwoju kościelnych stosunków w Polsce. Niejedno mogłoby być dokładniéj przedstawione, w każdym jednak razie najważniejsze kwestye kościelnego prawa traktuje autor z wielkiem rozumieniem rzeczy, tak że dzieło p. Rittnera polecić można jako znakomity podręcznik dla duchownych do poinformowania się w rozmaitych kwestyach kanonicznych.

Kościół kolegiacki Łęczycki we wsi Tumie. Zabytek architektury XII wieku. Opisał i rysunkami objaśnił Władysław Łuszczkiewicz, członek krak. Akad. Umiej. Praca ta bardzo jest ciekawą dla miłośników rzeczy ojczystych, bo Tum nie na jednéj znajduje się karcie dziejów naszych przeszłych, a zwłaszcza dla tego, że się tu 21 synodów odbyło.

We Lwowie wyszła „Historya reformy protestanckiéj w Anglii i Irlandyi“ przez Wilhelma Cobbeta, przetł. z angielskiego przez Józ. Kropiwnickiego, nauczyciela języka angielskiego przy uniwersytecie.

W Krakowie wyszło dzieło w trzech obszernych tomach p. t. „Opowiadanie dziejów Kościoła rzymsko-katolickiego w streszczeniu,“ napisane przez ks. Riveaux, a przełożone na język polski przez ks. Bogumiła z nad Wisły.

Kanonik moguncki dr. Haffner w porozumieniu z prof. Janssenem i dr. Hülskampem będą wydawali od 1 pazdziernika nową seryą „Frankfurckich czasowych broszur,“ które w dawniejszych 8 rocznikach zjednały sobie tak ogólne uznanie. W broszurach tych uwzględniać oni będą kwestye historyczne, a w biografiach dawać będą prawdziwy obraz znakomitych osobistości. Nadto obrabianą będzie także literatura piękna, nauki przyrodnicze, stosunki społeczne, zwłaszcza ich związek z obecnym systemem wychowania i nauczania, teologiczne zaś i polityczne kwestye wtenczas tylko poruszane będą, gdy będzie chodziło o wyjaśnienie nieporozumień lub rozwianie uprzedzeń, któreby wielkim zasadom chrześc. prawdy uwłaczać mogły. Broszury te wychodzić będą u Foessera w Frankfurcie. Cały rocznik z 10 poszytów dwuarkuszowych ma kosztować 2 m.

„Zeitbilder od. Erinnerungen an meine verewigten Wohlthäter“ przez Biskupa Konrada Martin (1.50 m.) Dziełko to można uważać za „literacki testament“, gdyż na kilka dni przed śmiercią zostało ukończone. W piśmie tem przedstawia zmarły Biskup cały szereg słynnych profesorów i uczonych wszelkich fakultetów, to prostych pobożnych kapłanów, trzech ostatnich książąt Kościoła kolońskiego, najznakomitszych koryfeuszów hermezyanizmu, misyonarzy Tow. Jezusowego i wielu innych, którzy w jakichkolwiek stosunkach z nim przestawali. Pismo to, jako też dziełko „Drei Jahre aus meinem Leben“ (1,50 m.) stanowią biografią przez samego Biskupa napisaną.

DONIESIENIA LITERACKIE.

Na dzieło ks. prałata Likowskiego: „Dzieje Kościoła unickiego na Rusi i Litwie w XVIII i XIX wieku, uważane pod względem zewnętrznych i wewnętrznych przyczyn jego upadku,“ złożyli przedpłatę w ilości 5 m. w Redakcyi:

8. Ks. Łowiński proboszcz w Liszkowie. 9. Ks. Samberger proboszcz z Nakła. 10. Ks. Michalski z Dusznik. 11. Ks. K. Gidaszewski. 12. Ks. Gimzicki proboszcz z Wielichowa. 13. Ks. Sternad proboszcz z Sulmierzyc.

Redaktor i nakładzca ks. Władysław Jaskulski w Poznaniu. — Drukiem Jarosława Leitgebra w Poznaniu.